

Sankce a směřování k válce

(vyšlo jako Letter No. 50 MC/KPK, říjen 2022)

Zpráva o dalším vývoji...

Naše analýza kapitálového cyklu posledních čtyřiceti let zahrnuje důležitou skutečnost: porážku posledního revolučního proletářského cyklu.

„Tržní revoluce 70. let byla bezpochyby revolucí ekonomických myšlenek, byla však něčím mnohem víc. Válka proti inflaci, kterou vedli Thatcherová a Reagan, byla rozsáhlým tažením proti hrozbě společenského převratu, který podle nich přicházel zvenčí i zevnitř. Její zuřivost odpovídala skutečnosti, že v sedmdesátých a na počátku osmdesátých let byl třídní konflikt v Evropě, Asii a Spojených státech stále ještě rámován globálními dekolonizačními boji a studenou válkou.¹

(...)

Pokud centrální banky od roku 2008 masivně rozšířily svou působnost, bylo to z nutnosti, aby omezily nestabilitu finančního systému. Politicky to bylo možné provést (dokonce v naprosté tichosti) díky vyhraným bitvám ze 70. a 80. let.“

Shutdown: Jak covid otřásl světovou ekonomikou, Adam Tooze

Kromě nahodilých geostrategických anebo ekonomických aspektů konfrontace mezi současnými buržoazními tábory se všechny různé válečné epizody tohoto období odehrávají na základě protiofenziv podnikaných různými místními frakcemi vládnoucích tříd, které jsou obětí významných cyklických krizí zhodnocování kapitálu a některých defenzivních bojů pracujících. Hlavní důvod nezpochybnitelné

¹ Studená válka trvala od roku 1948 do roku 1989. Její počátek byl definován nástupem stalinistů k moci ve východoevropských zemích s přesvědčivou pomocí ruských okupačních vojsk a následným odmítnutím přijetí Marshallovy pomoci. Začátek studené války, poznamenaný vznikem Kominformy 5. října 1947, se shodoval s koncem poválečných trojstranných vlád, když z nich byly vyloučeny komunistické strany (to byl případ Francie, Itálie, Belgie a Dánska). Přejít do ruského tábora v únoru 1949 vytvořil podmínky pro korejskou válku (červen 1950 až červenec 1953). Kubánská krize (říjen 1962) málem přerostla v jadernou válku. A nezapomeňme na válku ve Vietnamu (květen 1964 až duben 1975). K těmto válkám můžeme přidat další ozbrojené konflikty, zejména v Etiopii, Eritrei, Angole, Mosambiku a Afghánistánu, které roubovaly studenou válku na legitímí války za nezávislost.

nadvlády buržoazie však v zásadě spočívá v porážce ofenzivního proletářského politického cyklu z období 1960 až 1980.²

Naše poslední texty poukazovaly na hluboké proměny vlády kapitálu a na formování/reorganizování geopolitických bloků integrovaných na základě strategických podmíněných/konvergentních zájmů (proměny, která následovaly po nedávných krizích 2007/2008, po fiskálních krizích států a konkurenčních tlacích na světovém trhu, po mnoha obchodních válkách, pandemii). Tato restrukturalizace světového trhu se vyznačuje především návratem geopolitických faktorů do centra dění.

Tento jev,³ který mimochodem není ničím novým, se silně prosazuje v centru globálního řetězce zhodnocování kapitálu a nabývá na významu při tvorbě výrobních cen. Tvorba cen musí brát v úvahu globální narušení dodavatelských zbožních řetězců. Znehodnocení peněz ve vztahu ke zbožím, jejichž oběh zajišťují, tedy inflace (růst tržních cen zboží), je přímým důsledkem rostoucího napětí ve fungování světového trhu. Vývoz mnoha druhů zboží je omezen škrtícími body, které se objevují v přímých výrobních procesech, zesílenou konkurencí mezi geostrategickými bloky, která se promítá do vytváření bariér všeho druhu, a také dodatečnou podmíněnou poptávkou, která má uniknout exogenní krizi globálního zhodnocování kapitálu způsobené akutní fází pandemie.

Tento geopolitický faktor nezpochybňuje základy kategorií definovaných Marxem ve druhém a třetím díle Kapitálu, pokud jde o tvorbu výrobních cen,⁴ činí však onen proces podstatně nerovnoměrnějším.

Z hlediska buržoazního politického řízení států můžeme zároveň v různých částech světa obecně pozorovat posun způsobů vládnutí od zastupitelské demokracie k plebiscitní demokracii (státní levice ji označuje za „participativní“). Tu a tam to obnáší i vznik protofašistických tendencí. Je to důsledek geopolitických zájmů rychle se formujících bloků, které se s rostoucí silou prosazují na světovém trhu, a jeho příznaky jsou následující:

² Historická porážka v 70. letech nezabránila v mnoha zemích opakovaným projevům aktivity pracující třídy. K překonání dominantního kontrarevolučního kurzu však tyto boje pracujících nikdy nestačily.

³ Geopolitický faktor, který je známý jako „friend shoring“ a znamená repatriaci určitých druhů výroby nebo určitých surovin ze zemí, které se staly nepřátelskými nebo nespolehlivými, do zemí považovaných za přátelské.

⁴ „Cena zboží, která se rovná ceně jeho nákladů plus té části ročního průměrného zisku z celého kapitálu použitého na jeho výrobu (a ne pouze spotřebovaného na jeho výrobu), jež na zboží připadá podle podmínek jeho obratu, je jeho výrobní cenou.“
Karel Marx, Kapitál, svazek III, kapitola 9

<https://www.marxists.org/cestina/marx-engels/1894/kapital3/ch09.htm>

- Volba kandidátů, kteří nejsou použitelní z hlediska zájmů velkého, moderního, globálního mezinárodního kapitálu, a kteří prosazují program nenávisti vůči migrantům, dokonce vůči všem vnějším subjektům.
- Tendence ke zkratování nebo omezení role parlamentů, k vytvoření přímého spojení mezi hlavou státu a lidem, k ignorování zprostředkujících orgánů.
- Požadavek na ochranu, který vznáší obyvatelstvo a který je vyvolaný obavami (ať už skutečnými, nebo nikoliv), které volají po řádu a pořádku.
(Krise politického liberalismu, MC/KPK;⁵
Volby 2022 ve Francii: vítězství plebiscitní demokracie, MC/KPK⁶)

Tato politická pokřivení jsou umocněna kumulovaným zpožděním produktivních investic, které by mohly zvýšit společenskou produktivitu práce. Investice trpí „současně destabilizací úvěrových trhů, stagnací vnitřních trhů v důsledku znehodnocení zboží pracovní síly a odkládáním produktivních investic spolu se salty vnějších trhů“.⁷ Stagnace, dokonce pokles reálných mezd, intenzifikace práce a prodlužování pracovní doby, enormní tlak na pracovní podmínky, „aktivizace“ rezervní armády pracovní síly hrozbami a zvyšujícím se dohledem, masivní zaměstnávání migrantů, kteří jsou k dispozici na požádání, a další obdobná opatření nedostatek produktivních investic zároveň kompenzovaly a prodlužovaly. Celkový objem mezd se zmenšil, čímž se míra vykořisťování a míra zisku vzhledem ke konstantnímu kapitálu zvýšila o stejně nebo méně, než o kolik klesla masa mezd.

Samotné základy „sociální demokracie“ poválečného období ve vyspělých zemích kapitálu, které umožňovaly růst nominální mzdy spolu s reálnou mzdou na základě poklesu mezd v poměru k růstu míry vykořisťování, jež byla sama o sobě určována zejména vývojem technické a organické skladby kapitálu, tedy společenské produktivity práce, byly podkopány autonomií pracujících v šedesátých a sedmdesátých letech dvacátého století. Konec této dlouhé předrevoluční fáze, s přerušováními v podobě tu a tam vybuchujících takzvaných občanských válek „nízké intenzity“, kvůli porážce proletariátu a procesu jeho sebeorganizace obnovení dříve existující „sociální demokracie“ neumožnil. Poražený proletariát byl vystaven rostoucím útokům, nejprve proti svým nezávislým politickým vyjádřením, která byla

⁵ Viz <https://mouvement-communiste.com/documents/MC/WorkDocuments/DT10%20Krise%20politick%C3%A9ho%20liberalismuCZvF.pdf>

⁶ Viz: <https://mouvement-communiste.com/documents/MC/Letters/LTMC2249%20ENvF.pdf>

⁷ Krise politického liberalismu

drtivě poražena, poté proti své reprodukci a pracovním podmínkám. Relativní mzda se začala opět snižovat, nominální mzda a především reálná mzda přestaly růst, aby nakonec stagnovaly a poté s příchodem cyklických krizí od roku 2000 klesaly. K tomuto celkovému převrácení tendence ke zlepšování nominálních a reálných mezd došlo současně s finanční a následně průmyslovou krizí v letech 2007/2008, po níž následovaly fiskální krize států, které již nebyly schopny „sociální demokracie“ (nebo to, co z nich po sedmdesátých letech zbylo) financovat, aniž by to ohrozilo jejich rozpočty a plnění úkolů spojených s jejich funkcí kolektivního kapitalisty a zástupce dominantních tříd.

Dnes, po pandemii a v době generalizace ozbrojených konfliktů, je to, co zbylo jako materiální síla ze „sociální demokracie“, pro případné znovuzrození dělnické třídy jako třídy pro sebe ještě menší překážkou než dříve. Hlavními nástroji, které vládnoucí třídy používají, aby zabránily třídnímu boji, je síla, kterou kapitál a jeho stát brutálně uplatňují nad trhem práce, a perspektiva nového světového masakru. Obrovské finanční úsilí, na němž se po pandemii shodly hlavní státy světového kapitalismu, mělo za cíl dostatečně „promazat“ soukolí systému, aby se umožnil relativně pozvolný „přechod“ k novému ekonomickému modelu, který by byl „kompatibilní s ekologií“ a založený na obnovení výrobních investic ve velkém měřítku a rozšíření trhu práce, který by zaměstnance méně penalizoval a přinesl nárůst „nových profesí“ s technologickým obsahem. Dnešní válečné směřování však tento plán ničí.

Vyhrocení geopolitických konfliktů vede k vážným dopadům na výrobní území, jejich geografii, složení, jejich dodavatelské cesty, případné trhy atd. Jedním slovem na jejich „hodnotové řetězce“. Mezi prvky zesilující rozkol můžeme zařadit invazi kolonialistického Ruska na Ukrajinu, embarga, která zasáhla Čínu (která se nezdráhá vlastních ekonomických a vojenských odvetných opatření vůči nepřátelskému táboru), a embarga vůči Rusku, týkající se především některých „strategických“ výrobků, jako jsou některé kategorie polovodičů nebo zařízení 5G atd. Do centra dění se dostává vojenská proměnná,⁸ sune odstředivé síly států stále více do válečného

⁸ „Čínské zabranění úsilí související s vojenskými základnami se stalo předmětem velkého mezinárodního zájmu a kontroly. Dokončení první zabranění vojenské základny Pekingu v Džibutsku v roce 2017, loňské odbalení potenciální vojenské základny ve Spojených arabských emirátech a letošní jarní oznámení čínské investice do kambodžské vojenské základny s předpokládaným výhradním čínským využitím podporují zjištění, že Čína metodicky postupuje ve zlepšování své schopnosti projektovat moc v globálním měřítku. Uhadnout, kam Peking plánuje umístit svou další vlajku, je výzvou, protože se jedná o dynamickou rovnici - rovnici, která musí zohledňovat cíle Číny a hostitelské země spolu s ochotou zájmových stran řešit nemenně regionální a mezinárodní otázky a zpětné reakce. Jednou z oblastí světa, kde se výpočty zdají být pro Čínu příznivé, je Afrika.“

Další čínské vojenské základny v Africe: Otázka kdy, ne jestli. Peking se o svých globálních vojenských ambicích vyjadřuje stále jasněji; Eric A. Miller, ředitel zpravodajské analýzy Velitelství USA pro Afriku; 16. srpna 2022

režimu, urychluje všeobecné zbrojení.⁹ Výrobní území ve dříve narýsované podobě jsou tak narušena.

Tento otřes nutí současné i budoucí válčící strany začlenit do hodnototvorného procesu geopolitický rozměr. Stále více komodit je označováno jako „strategické“, od mikročipů přes léky, energetické a nerostné suroviny až po obiloviny. Země s „podobným politickým smýšlením“ (friend shoring) se sdružují do stále integrovanějších geopolitických bloků, které reagují na společné strategické potřeby. Záměrným cílem je zintenzivnit obchod i za cenu snížení vzájemné konkurence prostřednictvím politických a diplomatických dohod a snížit hospodářskou a obchodní závislost na zemích nepřátelských bloků. Není to však konec světového trhu a „procesu globalizace“, spíše o jeho hloubkovou a vynucenou reorganizaci ve znamení segmentace.

Mnoho firem začalo prověřovat výrobní území a trhy, na kterých působí. Do módy se dostala oznámení o přemístování („re-shoring“), aby se snížila riziko narušení jejich hodnotových řetězců. Ona rizika jsou znásobena rostoucím napětím mezi starými a novými bloky. Relokace výroby však narážejí na vyšší výrobní náklady ve vyspělých kapitalistických zemích a na problémy s nedostatečnou dostupností či přípravou pracovní síly. Prozatím jsme tedy oněch relokací zaznamenali jen málo. Na druhé straně dochází k urychlenému přesunu výroby strategických zboží do rozvíjejících se zemí ve stejné geopolitické sféře a k diverzifikaci zdrojů dodávek.

V důsledku relokací/delokalizací, ale především v důsledku nového shlukování států v režimu „friend shoring“ bude nové uspořádání světové krajiny velkým impulsem pro automatizaci přímých výrobních procesů, aby se snížily rostoucí náklady na pracovní sílu (v důsledku zvyšování mezd kvůli relativnímu „nedostatku“ pracovní síly v nejrozvinutějších zemích), a tím se zmírnil, nikoli však zastavil růst výrobních nákladů.

"Na koncept 'friend-shoring' nedávno upozornila americká ministryně financí a bývalá předsedkyně Fedu Janet Yellenová. Ve svém projevu před Atlantic Council -

⁹ „Více než tato vojenská posilování však o dopadu Putinovy války proti Ukrajině na NATO vyvolává zvýšení rozpočtů na obranu členských států. Belgie oznámila dodatečnou miliardu eur, Norsko okamžitých 300 milionů eur. Polsko uvedlo, že bude usilovat o zvýšení svých výdajů na obranu na tři procenta HDP, Litva na 2,5 procenta, Itálie prohlásila, že dosáhne dvouprocentního cíle NATO, i když až v roce 2028. Všechny tyto vítané kroky však zastínilo velkolepé rozhodnutí nové německé vlády, která se zavázala splnit dvouprocentní referenční hodnotu v příštích dvou letech a věnovat 100 miliard eur na modernizaci vybavení Bundeswehru. Pokud bude tento závazek splněn, Německo bude mít po Spojených státech a Číně třetí nejvyšší vojenský rozpočet na světě.“

Nová strategická koncepce NATO: co očekávat? Jamie Shea;

<https://www.martenscentre.eu/publication/natos-new-strategic-concept-what-should-we-expect/>

think tankem ve Washingtonu - na začátku dubna uvedla ruskou agresi a nejednoznačnou reakci Číny jako důvod, proč přesunout více výroby do zemí, které jsou vůči Spojeným státům přátelské."

Friend shoring: reorganizace světového obchodu, Commerzbank, 10. června 2022

Onen koncept je založený na selhání strategické dynamiky, která převládala od padesátých/šedesátých let dvacátého století, a sice na představě, že regulované zvýšení směny zboží a hospodářské činnosti obecně mezi dvěma zeměmi s odlišnými, dokonce rozdílnými politickými systémy je sblíží, a tím sníží riziko ozbrojeného konfliktu. Je třeba říci, že nedávné zkušenosti s Ruskem a Čínou ukazují, že tato strategie velkých západních kapitalistických zemí selhala. Válka na Ukrajině různým frakcím kapitálu ukázala, jak rychle mohou politické a vojenské konflikty zničit dobře zavedená a efektivní výrobní území i dohody o hospodářské spolupráci a diplomatické smlouvy.

„Tato silnější tendence k 'friend shoringu' si pravděpodobně vyžádá bolestivé změny ve struktuře výroby a zahraničního obchodu, a to zejména v zemích, které intenzivně obchodují se zcela odlišnými politickými systémy: v autokraciích, které realizují velkou část svého zahraničního obchodu s demokratiemi, nebo v demokraciích, které hojně obchodují s autokraticky uspořádanými zeměmi atd. (...) Výsledek ukazuje, že zejména země BRICS (Brazílie, Rusko, Indie, Čína a Jihoafrická republika) čelí významnému přechodu. Z vysoce industrializovaných zemí jsou to především ty na okraji Tichého oceánu, Japonsko, Kanada a Spojené státy, které intenzivně obchodují s velmi odlišnými politickými systémy - v první řadě samozřejmě s Čínou (...) Nastupující trend směřující k 'friend shoringu' s sebou samozřejmě ponese ekonomické náklady. Částečně je lze považovat za jakousi pojistku proti přerušení hodnotových řetězců, takže je nebude nutně doprovázet ztráta prosperity. Čím více však bude za změny obchodních toků zodpovědný politický tlak v podobě cel a sankcí, jakož i formou jiných (neformálnějších) kanálů, tím větší skutečné ztráty blahobytu pravděpodobně budou. Je tomu tak proto, že rozhodujícím faktorem budou často spíše protekcionistické motivy než zajištění dodavatelských řetězců. V důsledku toho tento trend ve střednědobém horizontu pravděpodobně zpomalí růst světové ekonomiky a – v důsledku dodatečných nákladů – zvýší inflaci. Vedle stárnutí společnosti a transformace ekonomiky směrem k ekologicky šetrnému způsobu výroby je tak 'friend shoring' dalším faktorem, který bude v příštích letech udržovat vysoký inflační tlak.“

Friend shoring: reorganizace světového obchodu, Commerzbank, 10. června 2022¹⁰

V textu o krizi politického liberalismu se zmiňujeme rovněž o procesu, který probíhá uvnitř dominantních tříd a politických institucí jejich nadvlády, jehož cílem je přimět

¹⁰ Viz <https://www.corporates.commerzbank.com/portal/en/cb/de/firmenkunden/research/research.html>

občanskou společnost, aby akceptovala směřování k válce. To se částečně děje v případě současné války na Ukrajině a nedávné demonstrace síly ze strany Číny vůči Tchaj-wanu. „Pacifistické“ vlády, jako je německá nebo japonská,¹¹ znovu zbrojí a aktivně se připravují na budoucí konflikty, aniž by se jim příslušné občanské společnosti skutečně postavily. Nadnárodní organizace, jako je NATO, jsou znovu oživovány, kráčeji směrem jako Rusko, kde se vláda těší stále masivní náklonnosti obyvatelstva ke své strategii agrese.¹² Vyzbrojování se stává národní prioritou v nemalém počtu vyspělých i „rozvíjejících se“ zemí, za podpory nebo pasivity obyvatelstva, které hledá silný stát, který by ho ochránil před dopady fiskální krize.

„Ekonomické a regionální války po sobě následují s rostoucím nebezpečím nekontrolované eskalace. Kurz potenciálně směřující ke světovému válečnému konfliktu již byl nastoupen, i když je zatím, bez existence nějaké rozsáhlé „poruchy“ či „nehody“, pouze ve svých raných stadiích. Kromě připravenosti armád pro dlouhé konflikty jde přitom především o naplnění politických podmínek nutných pro to, aby takovou perspektivu přijala za svou občanská společnost. Je to protažovaná bitva, která se začala vést dokonce i v rámci dominantních tříd a jejich politických orgánů. Prozatím se ony stále ostřejší bitvy vedou v rámci demokratických institucí. Nelze však vyloučit jejich akceleraci vně institucí, násilné převraty a přímé akce ze strany nejangažovanějších sektorů frakcí, které se onoho boje účastní. Velmi schematicky je v sázce reforma detailů třídní nadvlády ze strany státu. Reforma, která by výrazně zredukovala „demokratická práva“, která by posílila zjevně represivní funkce státního aparátu a která by značně oslabilo organizované politické a odborové zprostředkování, orgány sociální demokracie, nástroje organizace občanské společnosti uvnitř státu. Stručně řečeno: v praktických krocích vyjádřená kritika moderního politického liberalismu v jeho

¹¹ „Podle poválečné japonské ústavy nemůže Tokio udržovat pravidelnou armádu, ale pouze síly sebeobrany, které by teoreticky mohly zasáhnout pouze v případě přímého útoku na jeho území. Zákon o bezpečnosti tento detail upravil. Následně mohly japonské ozbrojené síly zasáhnout, pokud 'dojde k útoku na Japonsko nebo na cizí zemi, která má s Japonskem úzké vztahy' a pokud útok 'představuje zjevné nebezpečí, že bude dotčeno právo na život, svobodu a hledání štěstí'. Pokud by se Čína pokusila o ozbrojený útok na ostrov Tchaj-wan, má Japonsko rovněž právní rámec pro zásah v jeho prospěch. Peking bude muset čelit Americe a Japonsku současně. Tímto způsobem funguje i strategie odrazování.“

Giulia Pompili, Il Foglio – digitální verze; 24. května 2022

¹² „Na konci srpna 2022 podporovalo akce ruské armády, která zahájila krvavou válku v Ukrajině, zabýjela civilisty a okupovala území jiné země, 76 procent Rusů. Míra podpory akcí ruských ozbrojených sil na Ukrajině se během letních měsíců nezměnila: 46 procent respondentů akce ruských ozbrojených sil 'rozhodně podporuje' a dalších 30 procent je 'spíše podporuje'. Celkem 17 procent respondentů akce ruské armády nepodporuje“. Detail: "Největší podpora akcí ruských ozbrojených sil v Ukrajině je pozorována u starší věkové skupiny – 85procentní podpora.“

"V otázce, zda je nutné pokračovat ve vojenských akcích, nebo přistoupit k jednání, je společnost rozdělena téměř rovnoměrně: přibližně polovina respondentů (48 procent) se domnívá, že je nutné pokračovat ve vojenských operacích, o něco méně (44 procent), že by měla být zahájena mírová jednání.“

Dotazování provedené Levada Center ve dnech 25. až 31. srpna 2022;

<https://www.levada.ru/en/2022/09/14/conflict-with-ukraine-august-2022/>

takzvané sociální variantě (jako je německé sociální tržní ekonomika) se v několika vyspělých kapitalistických zemích dostala do důležitého bodu. “

Krise politického liberalismu, MC/KPK

V tomto kontextu vyostřování nacionalistického napětí, restrukturalizace geopolitických bloků a hledání ekonomické nezávislosti zahrnuje příprava států na velké konflikty také znovuznárodnění ekonomiky a pracovního trhu spolu s opětovným soustředěním ekonomické činnosti do nejbližší výrobní oblasti. Jak se současný svět stává nestabilním a nebezpečným, poskytuje odrazový můstek pro posílení ústřední role státu.

„Otázky hranic zůstávají v geopolitické rovině nejcitlivější, a to z toho prostého a dobrého důvodu, že státy zůstávají ústředními aktéry mezinárodních vztahů. Navíc globalizace sice zmenšila vzdálenosti, ale neukončila soupeření a území – a jeho vymezení – nelze ignorovat. Jestliže globalizace zkrácením vzdáleností změnila pojetí času a prostoru, neztratil pojem území svou relevanci, stejně jako ji neztratily hranice a soupeření, která vyjadřují jeho kontrolu. Hranice zůstávají jádrem geopolitiky, mezinárodního života a samotnou definicí státu. “

La géopolitique. 50 fiches pour comprendre l'actualité
(Geopolitika: 50 poznámek k pochopení aktuálního dění), Pascal Boniface¹³

Nástup Číny a Indie, ale i dalších mocností (Brazílie, Ruska, Saúdské Arábie atd.) převrací hierarchii vyspělých zemí. Každá z nich požaduje místo odpovídající jejímu domnělému nebo potvrzenému postavení a zpochybňuje globální řád organizovaný kolem Spojených států.

Na pozadí globální geopolitické krize, jejímiž jasnými projevy jsou válka v Ukrajině a kroky Číny vůči Tchaj-wanu, se nově definují role a hranice působení řady mimoinstitucionálních a nadnárodních struktur. Centrální banky vyspělých států (Fed, ECB, BoJ, BoE atd.), nadstátní instituce jako Mezinárodní měnový fond, Světová banka, NATO atd. přebírají ústřední roli a společnou aktivní silou zasahují do vnitřních záležitostí států. Politicko-vojenská oblast se stále více prolíná s ekonomickou a zároveň překračuje striktně národní rámec. „Národní“ vlády jsou tak nově definovány v součinnosti s nadnárodními orgány, centrálními bankami, strategickými aliancemi a politickými představiteli dotčených zemí, kteří souhlasí s realizací plánů, které tyto různé instituce vypracovaly.

„Úroveň integrace měnové, úvěrové, průmyslové, obchodní a vojenské politiky pod záštitou států a nadnárodních institucí – tedy strategický státní kapitalismus - nemá v

¹³ Viz <https://www.eyrolles.com/Loisirs/Livre/la-geopolitique-9782416003523/>

době míru od konce druhé světové války obdoby. To vede k posilování imperialistické politiky (války, měnové krize, obchodní krize atd.), což je jev, který v mnohém připomíná období tzv. studené války. Konsolidace či prosazení několika bloků zemí, včetně několika regionálních uskupení, změnila planetu v Zemi zpustošenou lokálními válkami, rozpadem mnoha občanských společností, výskytem politických krizí na vrcholných postech států, dotčenou prosazováním plebiscitní demokracie na úkor klasické liberální demokracie - jedním slovem destabilizací světového řádu postaveného na nadvládě Spojených států a jejich západních spojenců. Charakteristikou této fáze je nestabilita a geostrategická proměnlivost regionálních bloků.“

Dynamika státního kapitalismu, imperialistická konkurence a stav dělnické třídy po zdravotní krizi, MC/KPK ¹⁴

Při určování táborů příští možné války, tedy střetu v Jihočínském moři o kontrolu nad Tchaj-wanem, velkého ozbrojeného konfliktu, který by byl, pokud bude rozpoután, rozbuškou třetí světové války, představuje zásadní milník válka v Ukrajině. Západní sankce doporučené s velkým přesvědčením Spojenými státy mají za cíl odříznout evropskou ekonomiku od Ruska a zvýšit její závislost v tak zásadních oblastech, jako je energetika, vojenský průmysl a sektor elektroniky a telekomunikací.¹⁵ Bloky se obrňují jak na ekonomické, tak na geostrategické úrovni.

Sankce: bloky budují válečnou zbraň

Ve světě rozděleném na antagonistické bloky se sankce staly pravidlem. Nahrazují mnohostranné obchodní dohody podepsané v rámci mezinárodních obchodních institucí, především Světové obchodní organizace (WTO). Ze světového trhu organizovaného sdílenými pravidly směřujeme ke světovému trhu, na němž se střetávají nadnárodní bloky, které se pak staví proti sobě a snaží se proti nepřátelským blokům hermeticky uzavřít. Sankce jsou nyní hlavním nástrojem přípravy na válku. Jsou protějškem „friend-shoringu“ a jsou nahlíženy jako nástroj zprostředkování „decouplingu“ (rozluce oblastí soustředěných do odlišných bloků) a „re-shoringu“ (relokace).

Na jedné straně zasahovaly od roku 1990 sankce, ať už obchodní, finanční, nebo měnové (jednostranná kontrola dovozů a vývozu; omezení nebo zamezení oběhu finančního kapitálu skrze bankovní instituce; devizové kontroly uplatňované na „nepřátelské“ měny), výhradně země na periferii globálního kapitalismu. Sýrie, Írán, Libye, Severní Korea, Somálsko, Mali, Jižní Afrika se svým apartheidem a další

¹⁴ https://mouvement-communiste.com/documents/MC/Booklets/BR7_Economie%20et%20CovidENvF%20Site.pdf

¹⁵ Vezměme si prodej zkapalněného zemního plynu a investice společnosti Intel do polovodičů ve výši 80 miliard eur v příští dekádě.

země byly terčem sankcí OSN, většinou na návrh Spojených států. Rusko sankce uplatnilo proti Gruzii, Moldavsku a Ukrajině.

Na druhé straně byla sankcím vystavena od roku 2014 Moskva (sankcím, které byly před její koloniální výpravou na Ukrajinu z 24. února 2022 ve skutečnosti velmi málo respektované). V roce 2017 přidaly Spojené státy Donalda Trumpa Rusko na svou černou listinu, octlo se tak ve společnosti Íránu, Severní Koreje, Afghánistánu (po útoku z 11. září 2001) a Venezuely (v roce 2015), aniž by se zmiňovalo embargo proti Kubě nařízené v roce 1957 prezidentem Dwightem D. Eisenhowerem, které trvá dodnes (viz níže). Pokud jde o Čínu, o tu se sankce otřely jen dvakrát a nepatrně: v roce 1989 po masakru na náměstí Nebeského klidu (sankce měly tehdy podobu embarga na prodej zbraní) a po represí demokratických hnutí v Hongkongu.

Jinými slovy, až do ukrajinské války v roce 2022 nebyl sankční nástroj skoro nikdy použit proti ústředním zemím kapitalismu anebo mezi nimi navzájem. Až do února 2022 klesal světový obchod pouze v důsledku svých kontrakcí kvůli globální pandemické krizi.

Válka v Ukrajině a poté čínská agrese vůči Tchaj-wanu hru změnily. Sankce se staly normou v ekonomických vztazích mezi formujícími se bloky, a tím i hlavním nástrojem pro omezení akumulace kapitálu v zemích, vůči nimž směřovaly. V těchto dnech postihují sankce zejména tři oblasti: energetiku, zbraňové systémy a polovodiče. Laboratoři jejich účinnosti je Rusko, které je zasaženo tisíci zákazy, o nichž rozhodly vyspělé země napojené na Spojené státy.

„Na ruskou agresi odpověděl západ bezprecedentní ekonomickou silou. Zmrazení rezerv ruské centrální banky a omezení přístupu ruských bank k západnímu platebnímu systému byla reakce, která ukázala jednotu a sílu. Sankce byly v posledních letech uplatňovány postupně a zdá se, že se k nim stále více sahalo jako k ekonomické zbraní.“¹⁶

Ještě důležitější bude embargo vyhlášené na říjen 2022 Washingtonem na export a zakládání high-tech amerických průmyslových podniků v Číně v reakci na hrozby Pekingu vůči Tchaj-peji.¹⁷

¹⁶ Global Economic Consequences of the War in Ukraine; Sanctions, Supply Chains and Sustainability (Globální ekonomické dopady války v Ukrajině; sankce, dodavatelské řetězce a udržitelnost), Centre for Economic Policy Research (CEPR), září 2022: <https://cepr.org/publications/books-and-reports/global-economic-consequences-war-ukraine-sanctions-supply-chains-and>

¹⁷ <https://www.skadden.com/insights/publications/2022/10/us-uk-and-eu-expand-and-amend-russian-sanctions>

Sankce se staly více než kdy jindy nástrojem zahraniční a obchodní politiky, působí jako silný akcelerátor konstituování nových antagonistických integrovaných geopolitických bloků a segmentace světového trhu. Přijímání sankcí a jejich respektování (nebo nedodržování) načrtává obrysy zahraniční politiky v dobách válečných příprav. Pokud země shromážděné kolem Spojených států investují, dopouštějí se úvěrových anebo obchodních aktivit ve třetích zemích s ohledem na povahu jejich vztahů s Ruskem, spolupracuje Rusko s Čínou, za níž se skrývá, na vybudování mezinárodní sítě zemí, které nesouhlasí se západním uvalováním sankcí (po vzoru nesouhlasu Pekingu a Nového Dillí). Poslední summit Šanghajské organizace pro spolupráci,¹⁸ který se konal v Samarkandu v Uzbekistánu 16. září 2022, znamenal pro pokusy formalizovat blok zemí kolem Číny a Ruska novou etapu.

Sankce proti Rusku: co je jejich cílem?

Pokud je jasné, že všechny země sjednocené Spojenými státy proti Rusku stojí cele za Washingtonem, jejich otálení a rozdíly v hodnocení a cílech protimoskevských sankcí se jen zvýšily. Mezi vládami v Paříži a Berlíně, které se neustále snaží minimalizovat dlouhodobé důsledky odvetných opatření s výhledem nastolení normálních ekonomických a diplomatických vztahů s Kremlem – a Londýnem, Varšavou a Washingtonem, tedy aktéry, kteří vždy prosazují silnější dlouhodobou izolaci Ruska, existuje značná propast.

Je to rozdíl, který odpovídá dvěma výhledově protichůdným vizím budoucího světového řádu. Spojené státy se upisují k neutralizaci Ruska jako strategického spojence Číny, na ekonomické i vojenské rovině, zatímco posilují vazby s EU osvobozené od závislosti na ruských surovinách.

Francie a Německo prosazují politiku snižování krize, aby si obě země zachovaly jak přístup k ruským přírodním zdrojům, tak k čínskému vnitřnímu trhu. Z toho vyplývá, že zatímco Washington pracuje na otevřené politické krizi v Moskvě jakožto klíči k destabilizaci tamní současné exekutivy a jejího ekonomického a sociálního bloku, zesilují Paříž a Berlín své pokusy o „zprostředkování“ vztahů s Kremlem, přičemž kráčí ve stopách Ankary. Tyto odlišné přístupy se odrážejí v přijímání sankcí. Spojené státy a jejich nejvěrnější spojenci chtějí udeřit do srdce ruské ekonomické a společenské formace uplatněním úplného embarga na ropu a plyn. Toto embargo je spojeno s přijetím maximální ceny, kterou musí přísně respektovat třetí země – pod hrozbou, že budou samy vystaveny sankcím. Francouzsko-německá osa se zasáhnutím ruské exporty zemního plynu na starý kontinent od začátku války v Ukrajině obávala.

¹⁸ <https://eng.sectsc.org/> a https://en.wikipedia.org/wiki/Shanghai_Cooperation_Organisation

Několik dalších evropských vlád, například Itálie, Bulharska, Švédska, je lapeno mezi tlakem svých spojenců a odvetou Moskvy, takže váhají nebo se hrotí.

Sankce byly uvaleny téměř okamžitě, jakmile ruské tanky překročily ukrajinskou hranici. Byly mezi nimi některé staromódní zákazy dovozu, vývozu a půjček a některá originálnější sankční opatření, jako například vyloučení ruských bank ze SWIFT. Uvalení sankcí považují od druhé světové války západní mocnosti vedené Spojenými státy za standardní nástroj zahraniční politiky.¹⁹ Onen nástroj (poprvé byl popsán jako „ekonomická zbraň“, *l'arme économique*, v prvních letech Společnosti národů po první světové válce) je skutečně považovaný za „přirozený“ s takovou samozřejmostí, že se jen zřídka někdo ptá, kde se vzal nebo co je jeho cílem.

První sankce zavedly Spojené státy v roce 1949 proti Sovětskému svazu, prostřednictvím zákona na kontrolu vývozu Export Control Act,²⁰ ale především zákona Battle Act²¹ z roku 1951. Spojené státy a jejich spojenci uvalili omezení na 21 kategorií zbrojních výrobků a 264 kategorií výrobků používaných při výrobě (obráběcí stroje, chemikálie, dopravní zařízení, elektronika, přesné nástroje), takže téměř na všechny obchodované produkty. Tyto sankce byly šité na míru, byly otevřené výjimkám a uzpůsobování.

Jenže tyto sankce i ty, které následovaly, měly na ruský blok malý dopad. Nezabránily západním investicím v Sovětském svazu, jako byla výstavba gigantické automobilky v Toljatti italskou firmou FIAT v roce 1966.²² V oné době vedly oba bloky pozici válku o celou globální šachovnici. Každý se snažil upevnit svůj vlastní tábor. Ruský imperialismus vytvořil svou vlastní mezinárodní dělbu práce specializací některých zemí (ve východní Evropě) na specifickou výrobu výměnou za dodávky surovin, především energie, za politickou cenu. Nezařazené země kolem Alžírsko (osvobozeného od francouzského kolonialismu) a Castrovy Kuby byly tahounem hospodářské, politické a vojenské expanze Moskvy, která byla v ofenzivě, jak ukázala válka ve Vietnamu, triumf násirismu, aktivity mocných evropských a latinskoamerických stalinistických stran při omezování amerického vlivu ve svých

¹⁹ Aktuální soupisku platných amerických sankcí najdeme tady:

<https://home.treasury.gov/policy-issues/financial-sanctions/sanctions-programs-and-country-information>

²⁰ https://scholarship.law.upenn.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=7036&context=penn_law_review

²¹ <https://www.govinfo.gov/content/pkg/STATUTE-65/pdf/STATUTE-65-Pg644-2.pdf>

²² V oné době to byla investice za miliardu rublů. Viz <https://en.wikipedia.org/wiki/AvtoVAZ>. Přibližně v tutéž dobu se FIAT spojil s polským výrobcem FSO.

zemích, sovětský vliv na klíčové vlády, jako byla vláda německé SPD (těžce infiltrované moskevskými agenty)²³ a švédská SAP (v prostředí Olofa Palmeho).²⁴

Stalinistické Rusko tak svou výrobní slabost ve srovnání s americkým blokem kompenzovalo intenzivní politickou, diplomatickou a nepřímou vojenskou činností (jako proxy válkou ve Vietnamu). Od rozpadu ruského imperialistického bloku, který byl způsobený klesající společenskou produktivitou práce této ekonomické formace, uvězněním kapitálu ve svěřací kazajce státu-šéfa (a ne americkými sankcemi) a především revoltami a povstáními ve východoevropských zemích, vstoupilo Rusko na světový trh, který proto již nebyl rozdělený na dva téměř vzduchotěsné bloky, zatímco ztrácelo své imperialistické zuby (a současně si však zachovávalo nebo dokonce navyšovalo své kolonialistické cíle).

Od té doby se Moskva stala životně závislou na obchodu, zejména se zeměmi EU. Ekonomické sankce proti současnému Kremlu tak nabývají mnohem většího významu než ty proti starému Sovětskému svazu. Musí se však aplikovat v průběhu času a mít skutečný dopad na Gazprombank, ropu a plyn a zemědělské a nerostné suroviny. Tak tomu dnes není, zejména s ohledem na obecně známou praxi prodeje ruského zboží třetím zemím, které ho následně přeprodávají státům, které údajně dodržují sankce. A rozhodně není zaručeno, že tomu tak někdy bude, vzhledem k touze osy Paříž – Berlín po návratu mírumilovného uspořádání s Ruskem... a to navzdory tomu, že jsou tato opatření jádrem strategie proamerického tábora k oslabení moskevského režimu, který si zase pohrává se stop-go embargem na svůj plyn uvalovaným na nejvíce nepřátelské evropské země.

Zbraň imperialistické politiky

Jak jsme již uvedli, sankce byly ve své moderní podobě přijaty a aplikovány různými státy po začátku první světové války (například na rozdíl od obléhání měst, které bylo součástí válek po mnoho staletí).

„Pokud porovnáme tři hlavní proticivilní zbraně meziválečného období – leteckou sílu, plynovou válku a ekonomickou blokádu – je jasné, že blokáda byla zdaleka nejvražednější. V první světové válce zemřelo ve střední Evropě na hlad a nemoci způsobené blokádou 300 až 400 tisíc lidí, dalších 500 tisíc úmrtí si zapsaly osmanské provincie Středního východu postižené anglo-francouzskou blokádou. Před druhou světovou válkou byly tyto stovky tisíc úmrtí, k nimž došlo v důsledku ekonomické izolace, hlavní příčinou civilních úmrtí způsobených člověkem v konfliktech ve

²³ Viz kauza Güntera Guillaumea, poradce kancléře Willyho Brandta a východoněmeckého agenta: https://cs.wikipedia.org/wiki/G%C3%BCnter_Guillaume

²⁴ Viz <https://warontherocks.com/2015/12/the-great-paradox-of-swedish-neutrality-in-the-cold-war-and-today/>

dvacátém století. Na rozdíl od leteckého bombardování a plynové války však bylo smrtící účinky blokády pozoruhodně obtížné zviditelnit a odsoudit, a to dokonce i pro ty, kdo je aplikovali. Arnold-Forster (britský administrátor blokády během první světové války) se obával, že 'ekonomická zbraň je zbraň, jejíž použití je tak pekelně pohodlné, že to přirozeně vyhovuje těm, kteří sedí v kancelářích. Pera se zdají být mnohem čistšími nástroji než bajonety a i amatér s nimi manipuluje s mnohem menší námahou, a o to méně si uvědomuje důsledky.' Sankce byly přitažlivé nejen pro svou potenciální sílu, ale také proto, že byly snadno použitelné pro ty, kdo po nich sahal. Jejich donucovací moc nebyla aplikována z kokpitu bombardéru nebo prostřednictvím hlavně děla, ale zpoza mahagonového stolu. Sankce, tvrdil jeden americký komentátor, byly zvláštní, protože 'neoperují na viditelném terénu, ale aplikují tutéž sílu'.

The Economic Weapon, Nicholas Mulder, 2022

Historický původ sankcí si zaslouží několik poznámek:

- i)** Formalizace ekonomické zbraně Společností národů po první světové válce byla inspirovaná blokádou Německa, Rakouska-Uherska a Osmanské říše dohodovými silami během první světové války. Právě to dalo zejména Velké Británii a Francii apetýt organizovat blokády. Organizace válečné blokády přitom byla vypracována mocnostmi Dohody do posledního detailu. Mulderova kniha například popisuje, jaká pozornost byla věnována omezení distribuce manganu, strategicky důležitého materiálu pro výrobu oceli.
- ii)** Navzdory tomu, že je ekonomická zbraň vnímána převážně ve svém negativním smyslu sankce nebo embarga, může mít také pozitivní význam – je jím poskytování financí nebo zásob napadenému národu, aby se ubránil. To však nehrálo v meziválečných událostech téměř žádnou roli. Bylo to naopak významnou aktivitou ve druhé světové válce ve smyslu zákona Lend-Lease Act (zákon o půjčce a pronájmu), který umožňoval Spojeným státům poskytování zbraní a průmyslových dodávek národům bojujícím proti mocnostem Osy (zejména Sovětskému svazu).²⁵
- iii)** „Ekonomická zbraň“ představovala zásadní rozchod s liberálními myšlenkami devatenáctého století o povaze války. Podle nich měla válka cílit na nepřátelské armády a státní struktury, nikoli na civilisty a podniky. Ekonomická zbraň také rušila myšlenku neutrality. Potřeba účinných sankcí potenciálně donutila každý národ, aby si zvolil svou stranu. Nejnepokojivější pro mnohé liberální komentátory bylo, že koncept ekonomické zbraně zcela zastřel hranici mezi mírem a válkou – země mohla

²⁵ https://cs.wikipedia.org/wiki/Z%C3%A1kon_o_p%C5%AFj%C4%8Dce_a_pron%C3%A1jmu

fyzicky napadnout jinou bez jakéhokoli formálního vyhlášení války nebo jakýchkoli procedur, které jsou se vstupem do války spojené.

iv) Mnohými zastánci sankcí byli klasičtí liberálové, kteří věřili ve vzájemnou závislost států (globalizace byla něčím nevyhnutelným i žádoucím), a proto věřili tomu, že sankce by mohly mít zničující dopad, jemuž by žádný stát nemohl odolat. Nedělali si žádné iluze o potenciálně katastrofálních dopadech, které by sankce mohly mít na civilní obyvatelstvo, a nestyděli se za to. Sankce měly být jakýmsi konečným odstrašujícím prostředkem – „jadernou variantou“ meziválečného období. Myšlenka hlásala, že pouhá jejich hrozba ničemný národ napraví. Neměly být skutečně použity! V roce 1919 popsal onen princip americký prezident Woodrow Wilson. Sankční nástroj byl „něco ohromnějšího než válka“. Hrozil „absolutní izolaci (...) která přivádí národ k rozumu, stejně jako dušení zbavuje jednotlivce jakýchkoli sklonů k boji“. „Použij tento ekonomický, nenásilný, tichý, smrtící prostředek a nebude potřeba síly. Je to strašlivý lék. Mimo národ vystavený bojkotu nestojí nikoho ani jeden život, jemu však přináší takový tlak, jemuž nedokáže vzdorovat, po mém soudu, žádný moderní národ.“²⁶

v) Základním předpokladem přívrženců sankcí bylo (a je), že exekutivy cílových států byly funkční pro národní kapitál (skutečně pro ně byly „výborem pro řízení záležitostí celé buržoazie“). Zvítězila by tedy ekonomická racionalita. Prvky v rámci občanské společnosti a podnikatelských elit by nějakým způsobem vyvíjely tlak na stát (buď prostřednictvím demokratických politických mechanismů, nebo jinak), aby se začal chovat tak, aby zachránil hospodářství: například aby odvolal invazi za účelem ochrany životní úrovně obyvatel a zisků významných firem nebo proto, aby se vyhnul revoluci... Samozřejmě však víme, že se dokonce i liberální demokracie mohou chovat způsobem, který je pro kapitál hluboce nefunkční! V prvních týdnech ruské invaze na Ukrajinu se několik významných ruských kapitalistů vyslovilo proti Putinovi, ale bez reálných následků...²⁷

Poslední bod je pro naše třídní chápání povahy sankcí možná nejdůležitější. Mnohé ze zemí, na které jsou uvaleny sankce, jsou buď klasické diktatury (stojící na hrubé represi veškeré politické opozice), nebo je oživuje radikální nacionalistická ideologie (možná „antiimperialismus“), kterou sdílí významná část občanské společnosti (nebo jsou směsicí obou těchto typů). V druhém případě může být obyvatelstvo ochotno snášet úsporná opatření a semknout se kolem svého národa a jeho slavného vůdce. V

²⁶ Citace v knize The Economic Weapon, Nicholas Mulder, 2022

²⁷ Například Oleg Tiňkov, zakladatel Tinkoff Bank

<https://www.theguardian.com/world/2022/apr/20/russian-tycoon-oleg-tinkov-denounces-insane-war-in-ukraine>

obou případech mohou sankce režim značně posílit. I v případě diktátora, který již je hluboce nepopulární (řekněme jako Saddám Husajn v devadesátých letech dvacátého století), mohou sankce podkopat opozici jednoduše tím, že vystaví obyvatelstvo téměř hladovění, kdy jsou lidé příliš zaneprázdněni obstaráváním si prostého přežití, než aby se bouřili.

Zapotřebí je zdůraznit historickou periodizaci mezi úlohou, kterou hrály sankce v meziválečném období, kdy byly používány proti „agresorským“ národům bez většího zájmu o jejich ideologii a vnitřní záležitosti a nebyly obecně podporovány Spojenými státy – a jejich rolí po druhé světové válce, kde byly sankce ze strany Spojených států velmi podporovány a byly mnohem spíše ideologickým nástrojem než trestáním agrese. Přesto je však zřejmé, že i sankce v meziválečném období měly v podstatě stejné „perverzní“ (ve smyslu používaném ekonomy) výsledky jako po druhé světové válce. A v rámci vládnoucí elity a občanské společnosti probíhaly o sankcích tytéž diskuse. Například se vzrušeně diskutovala otázka morálky záměrného hladovění civilistů, která se odehrává i dnes.

Ještě zjevnější byla otázka: „A fungují sankce?“ Tehdy, stejně jako nyní, byla odpověď téměř vždy „ne“ (ačkoli i tehdy zněly známé argumenty o tom, že mohou fungovat, pokud by došlo k jednomyslnější dohodě o jejich použití). Zkušenost byla vždy taková, že sankce (nebo hrozba sankcemi) byly účinné pouze proti ekonomicky slabým (a typicky geograficky malým) národům, které byly shodou okolností velmi závislé na konkrétních dovozech od silnějších národů. Například sankce Ligy národů uspěly v roce 1921, kdy zabránily Jugoslávii anektování Albánie. Pak tu byla „Válka toulavého psa“ v roce 1925,²⁸ kde hrozící sankce zabránily válce mezi Řeckem a Bulharskem. Jenže vážnější zkouška přišla pro Ligu národů v roce 1923, kdy Itálie obsadila Korfu. Spojené království bylo pro sankce, ale nedokázalo přesvědčit Spojené státy (které nebyly členem Ligy národů). Mussolini z toho vyvázl.²⁹

Nicméně hrozba ropné blokády ze strany Ameriky pravděpodobně zabránila tomu, aby se Francovo Španělsko připojilo k mocnostem Osy, a tím ho udržela mimo druhou světovou válku (Španělsko bylo téměř zcela závislé na ropě z USA). Tehdy stejně jako dnes sankce nefungovaly ani proti středně velkým industrializovaným státům a rozhodně se jim ve třicátých letech dvacátého století nepodařilo zastavit agresi Německa (Rakousko, 1938; Sudety, 1938; celé Československo, 1939) nebo Itálie (Etiopie, 1936; Albánie, 1939). Tehdy, stejně jako nyní, šlo o inherentní neúčinnost sankcí v kombinaci s neschopností hlavních mocností uplatňujících

²⁸ https://en.wikipedia.org/wiki/Incident_at_Petrich

²⁹ Autor knihy *The Economic Weapon* přímo srovnává úsilí Ligy národů zastavit Mussoliniho invazi do Etiopie s úsilím Spojených států a jejich spojenců použít sankce proti Putinově invazi v Ukrajině. <https://www.newstatesman.com/international-politics/2022/03/the-economic-weapon>

sankce³⁰ překonat své vlastní ekonomické a vojenské rivality a dohodnout se na koherentní politice.

Fakt, že sankce nefungují (z hlediska stanovených cílů), ještě neznamená, že nemají vliv na běh dějin. Hrozba sankcí často přiměje státy k přijetí programů budování soběstačného impéria za účelem zajištění si surovin a potravin pro své ekonomiky.³¹ Nejdratičtěji to bylo vidět ve třicátých letech na Německu v Evropě (zejména na Hitlerově rozhodnutí zaútočit na Sovětský svaz v červnu 1941, které odráželo jeho dlouhodobou posedlost zmocněním se zdrojů Ukrajiny a Ruska)³² a na Japonsku v Číně a dalších částech východní Asie. A co je horší, sankce často povzbuzují státy k co nejrychlejší mobilizaci, aby své dobovačné války vyhrály dříve, než sankce začnou platit. Zkrátka řečeno: tehdy stejně jako dnes hrály sankce roli urychlovače rozdělení světa na autarkické bloky, které se s větší pravděpodobností zapojí do světové války.

Přitažlivost sankcí pro vládnoucí třídy můžeme shrnout takto: dá se díky nim vést válka, aniž si umažete ruce (jak to líčí citát o perech a bajonetech výše). Jenže abychom vysvětlili, proč zůstávají sankce během posledních sta let tak populární, musíme jít trochu dál.

Západní státy vědí, že sankce *nezabraňují* agresivnímu válečnému chování (Severní Korea a Írán jsou zřejmými příklady), že *nedělají* státy demokratičtějšími, že je *nepřimějí* respektovat lidská práva a že *nezpůsobí* dramatickou změnu režimu v diktaturách (často právě naopak, zde jsou zřejmými příklady Saddámův Irák a Kuba). Proč jsou tedy sankcemi tak nadšeny?

Některé sankce jsou uvaleny čistě pro propagandistické účely – typicky když chtějí Spojené státy ukázat, že nesouhlasí s určitým režimem. To je případ blokády Kuby, která trvá, v té nebo oné podobě, od roku 1960 (případně je ještě starší, pokud totiž započítáte počáteční zbrojní embargo při ozbrojeném povstání proti Batistovi, začala již v roce 1958), v podstatě pokračuje s cílem ukonejšit pravé křídlo Republikánské strany, za republikánské administrativy se obvykle zpřísní, naopak když vyhrají volby demokraté, trochu poleví. Konec má v nedohlednu.³³

³⁰ Na konci třicátých let dvacátého století byla Liga národů ovládána Francií, Spojeným královstvím a Sovětským svazem.

³¹ Současným příkladem bylo prohlášení z Číny, podle něhož Čína bude muset, bude-li čelit technologickým sankcím, napadnout Tchaj-wan, aby se zmocnila výrobce čipů, firmy TSMC.

https://www.theregister.com/2022/06/07/china_must_seize_tsmc

³² Ještě jednou viz The Economic Weapon, Nicholas Mulder, 2022

³³ Viz https://en.wikipedia.org/wiki/United_States_embargo_against_Cuba

Viz tento zajímavý dokument z roku 1960:

<https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1958-60v06/d499>. Americká vláda říká, že jejím cílem je „snížit nominální a reálné mzdy, vyvolat hlad, zoufalství a svržení vlády“.

Sankce OSN proti srbské agresi v bývalé Jugoslávii³⁴ lze vidět ve stejném světle. Vyjádřily nesouhlas, ale nic víc. Navzdory téměř úplné paralýze (a gangsterizaci) srbské ekonomiky válka v Bosně (vedená v zastoupení Republikou srbskou) pokračovala a skončila, až když Spojené státy donutily strategickým bombardováním nacionalistické frakce přijmout dohodu.

V jiných případech se za sankcemi skrývá prostě ekonomický nacionalismus maskovaný za obavu o mezinárodní právo nebo národní bezpečnost. To je zvláště jasné tam, kde se Spojené státy zaměřují na „entity“ (abychom použili žargon amerického ministerstva obchodu), což jsou spíše firmy než národní státy. To je například kauza Huawei. Útok na Huawei začal v srpnu 2018, kdy byl podepsán zákon National Defence Authorization Act pro fiskální rok 2019, který zakazuje používat zařízení Huawei a ZTE (další čínská telekomunikační firma) americkou federální vládou, údajně z důvodů národní bezpečnosti. Další eskalující kroky vedly k úplnému zákazu veškerého prodeje polovodičů do Huawei v srpnu 2020.³⁵

V případě Ruska neměly sankce uvalené po jeho invazi na Ukrajinu v roce 2014 jakýkoli vliv na národní ropný a plynárenský průmysl, ale připravily o kapitál jiná odvětví ekonomiky.³⁶ Nedávno zveřejněný dokument naznačuje, že sankce uložené v roce 2022 měly podobný účinek.³⁷

Pracující třída proti sankcím

Pokud bylo cílem západních spojenců vyhnout se válce nebo ji zastavit, je jasné, že sankce takto nefungují a fungovat nebudou, zatímco má Rusko energetickou zbraň (ropa, plyn), na které Evropa do značné míry závisí. Ruský státní rozpočet je v podstatě financován daněmi z vývozu průmyslových surovin, zemědělských produktů a zdrojů energie. Dopad sankcí na ekonomickou formaci země jde pravděpodobně paradoxním směrem, jejich účinek posiluje relativní váhu těchto exportních sektorů spolu se zbrojním průmyslem. Jinak řečeno, sankce upevňují kapitalistický blok, kterým je Kreml podpirán.

³⁴ Viz https://en.wikipedia.org/wiki/Sanctions_against_Yugoslavia

³⁵ Viz <https://en.wikipedia.org/wiki/Huawei>

³⁶ Soudí tak Simon Pirani:

<https://peopleandnature.wordpress.com/2022/02/28/russia-sacrifices-economic-goals-for-military-aggression/>

³⁷ Center for Economic Policy Research (CEPR); The Impact of Foreign Sanctions on Firm Performance in Russia, Toan L. D. Huynh, Khanh Hoang and Steven Ongena, 30. června 2022

<https://cepr.org/voxeu/columns/impact-foreign-sanctions-firm-performance-russia>

Pokud je cílem destabilizovat Putina a jeho omezený mocenský okruh, sankce tohoto cíle nedosáhly. Úroveň Putinovy popularity v ruské populaci zůstává velmi vysoká, dosahuje více než 70 procent, dokonce i po nařízení částečné mobilizace. Téměř 66 procent ruské populace (zhruba řečeno ti, kdo nežijí ve velkých městech) nemá přístup k západnímu zboží, které mají sankce blokovat, protože nemá peníze na jeho nákup. Tváří v tvář inflačním vlnám Kreml neváhá zvyšovat důchody a dávky nejchudším Rusům. Nezaměstnanost způsobená odchodem západních společností z ruského trhu zatím nedosáhla takových rozměrů, aby v zemi destabilizovala pracovní trh. Aby tomu ruský stát zabránil, pokračuje ve znárodnování a mobilizuje bankovní systém, aby usnadnil přebírání západních společností místními šéfy za zlodějské nákupní ceny. Vláda také vytváří velmi příznivé podmínky pro to, aby do země přišly čínské, indické, turecké a další firmy a aktivity, které v Rusku západní firmy opustily, přebíraly i ony. Nemluvě o již zmíněné praxi prodeje ruského zboží skrze třetí země, která obchází celní bariéry a embarga. Příklad? Již se ví, že Čína a Indie prodávaly evropským zemím, které se k sankcím proti Rusku přihlásily, za výhodné ceny (30 až 40 procent pod spotovou cenou) ruský zkapalněný plyn a ropu.

Skutečně užitečné jsou z hlediska kapitálu sankce v tom, že brání, blokují nebo zpomalují výrobu určitého zboží s vysokým technologickým obsahem. Mají za cíl narušit konkurenceschopnost a růstový potenciál ruské ekonomiky. Nicméně ti, kteří věří, že embargo technologických produktů zasáhne srdce ruského zbrojního sektoru, se velmi mýlí. Ruský zbrojní průmysl je do značné míry soběstačný, protože jeho produkty nejsou nijak zvlášť sofistikované a obecně mají nízký technologický obsah. A nezapomínejme na to, že ruská armáda má obrovské zásoby staré, ale stále použitelné techniky.

Nakonec by sankce měly, podle těch, kdo je vyhlásili, nevyhnutelně přispět k obchodní, diplomatické a vojenské izolaci Ruska, protože třetí země, které je neuplatní, budou následně samy sankcionovány. K čemu však ony hrozby jsou, když země jako Čína, Indie a Turecko, abychom jmenovali jen ty nejdůležitější, omezit svůj zboží a kapitálový obchod s Moskvou otevřeně odmítají? Tyto tři země své obchody s Moskvou od začátku její koloniální výpravy do Ukrajiny naopak značně zesílily.

Sankční politika však mezitím měla velmi reálný účinek: země, které jsou přáteli Spojených států a jejich hlavního spojence Spojeného království, země v čele s Evropany, ale též Tichomořím (zejména Jižní Korea, Japonsko, Austrálie a Filipíny), zahájily proces ukončování svých ekonomických a politických vztahů s Ruskem aplikováním doktríny „friend-shoringu“.

Z těchto prvků analýzy je zřejmé, že podřízené třídy kapitalistického světa nemají absolutně žádný zájem přimknout se k imperialistické sankční politice žádné ze stran. Od chvíle, kdy se ze střetu stala válka mezi pravidelnými armádami složenými z násilně odvedených proletářů, je v Ukrajině stejně jako v Rusku obyvatelstvo válčením uvězněno a trpí. Ruští pracující by neměli trpět následky imperialistických válek o nic víc než obyvatelstvo Íránu, Venezuely, Kuby.

Politiky formování ekonomických a vojenských bloků, urychlené válkou v Ukrajině a agresí vůči Tchaj-wanu, jsou pracující třídě i utlačovaným populacím cizí. Přispívají k prohlubování rozporů, které vládou uvnitř pracující třídy a vrstev chudých rolníků, a tlačí podřízené třídy, aby se sešikovaly pod vedení vlastních vládnoucích tříd. Jinými slovy, v časech unášených směrem k válce musejí být sankce považovány za důležitý faktor pro ustavování občanské společnosti do podoby lidu. Sankce proti „nepříteli“ jsou klíčovým nástrojem nacionalistické propagandy. Nejzřetelnějším materiálním důsledkem uzavření hranic pro lidi a zboží je růst cen, který nejvíc zatíží nejhudší části populace. Tak tomu bylo v Íráku v devadesátých letech dvacátého století a tak tomu je i dnes ve Venezuele,³⁸ Íránu a Severní Koreji.

Jediným řešením je bojovat proti vlastní buržoazii a vlastnímu státu ve spojení s třídními bratry a sestrami „nepřátelské“ země. Proletáři celého světa mohou vymýtit hluboké příčiny utrpení, jemuž je vlastnické třídy vystavují ve jménu svých zájmů a své nadvlády. Je to věcí boje proti imperialistickým válkám prostřednictvím autonomní politické činnosti, která dostojí své výzvě. Tato činnost zahrnuje konkrétní přípravu třídní války, revoluční defétismus jako kolektivní akci s cílem zničit buržoazní armády zevnitř, obranu volného pohybu lidí, boj proti sankcím, anexím, nacionalismu a proti diskriminaci všeho druhu, která tvrdě zasahuje mnoho částí utlačovaných tříd, které se stávají obětními beránky, „vnitřními nepříteli“ kapitalistických států.

Neexistuje žádný kapitalistický mír, který by stál za třídní podřízením se.

MC/KPK, 22. října 2022

³⁸ Viz <https://www.chathamhouse.org/2022/04/venezuelan-oily-chess>